

AMALIYOTCHI PSIXOLOGNING JAMOADAGI FAOLIYATI

*Toshkent amaliy fanlar universiteti
“Psixologiya” kafedrasida o'qituvchisi
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna
Pedagogika va Psixologiya fakulteti
2-bosqich talabasi:
Sindarova Shirin Alimardon qizi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amaliyotchi psixologning jamoadagi faoliyati yoritiladi. O'quv jarayonida hamkorlikning va jamoaviy ishlashning muhim jihatlari ko'rsatib o'tilgan hamda maslahat berish ishlari amaliyotchi psixologning asosiy faoliyat turlaridan biridir. Maslahat berish ishlari o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar uchun olib boriladi. Maslahat berish ishlari individual va guruhviy bo'lishi mumkin. Amaliyotchi psixologlar ish tajribasini umumlashtirish shuni ko'rsatadi-ki o'qituvchilar ko'pincha psixologga quyidagi muomollar bo'yicha murojat qiladilar: turli fanlar bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirishdagi qiyinchiliklari, bolalarning o'qiy olmasligi va istamasligi guruhdagi nizoliy vaziyatlar, shaxsiy pedagogik ta'sirning natija bermasligini ushbu maqollamiz yordamida yoritishga harakat qilamiz

Kalit so'z: psixolog, o'quvchilar, jamoa, faoliyat, metodika, psixika, qo'llab quvatlovchi muhit, psixologik shart sharoitlar, yaratuvchanlik, qiziqish, hamkorlik jamoaviy ishlash.

Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo'lib kamolga yetishi bilan bog'liq. Bizning asosiy vazifamiz – yoshlarning o'z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratishdan iborat-O'zbekiston Respublikasi prezidenti *Shavkat Miromonovich Mirziyoyev*

Maslahat berish psixologik xizmatning asosiy yonalishlaridan biridir. Lekin psixologik maslahat ozi nimaligi haqida yagona tushuncha yoq. Kollejlardagi yoki akademik litseylardagi psixolog ishi bir-biridan tubdan farq qiladi. Psixolog aniq oquv muassasasidagi oqituvchilar va oquvchilar orasidagi munosabatning ijobiy va salbiy tomonlari rivojlanadigan ijtimoiy muhitning ichida boladi. U har bir oquvchi yoki oqituvchining ozinigina emas, shaxslararo munosabatning murakkab sistemasini ham ko'radi, boshqa ish turlari bilan birgalikda vaziyatni hal qiladi. Bolalar psixologiyasi sohasida psixologik maslahatlar berish 60 yildan koproq vaqt ichida chet elda rivojlanib bormoqda. Bunga A. Binening ishlari asos bolib xizmat qiladi. Uning faoliyati soglom, pedagogik qarovsiz bolalarni taraqqiyotda normadan ogishgan

bolalardan ajratish maqsadida aqliy taraqqiyotni olchash metodlarini ishlab chiqishga bag'ishlangan edi.

Hozirgi vaqtda maslahat berish amaliyoti bola tarbiyasi va psixik taraqqiyotini murakkablashtiradigan qator notogri fikrlarning kuchayganligi bilan duch kelmoqda. Ular orasida qator ijtimoiy-iqtisodiy omillarning qarama-qarshi ta'sir korsatishi sezilarli orin egallaydi.

Masalan, ota-onalarning, ayniqsa, onalarning ishlab chiqarishda bandligi sezilarli ozgarishlarni vujudga keltirmoqda.

Bundan tashqari, kopchilik bolalarning bolalar muassasalarida tarbiyalanishi ota-onalar psixologiyasida ma'lum ma'noda oz izini qoldiradi. Ota-onalar ozlarining funksiyalarini bog'chalarga, keyinchalik maktablarga agdarib qoymoqdalar. Ota-onalarning ajralishi bola psixikasiga katta ta'sir korsatadi. Mutaxassislarning fikricha, oilaning buzilishi bolaning ahvolini qiyinlashtirib qoyadigan kuchli psixologik omil bolib, unga konikish uchun bolaga kamida 2 yil kerak. Tarbiyaviy xavfli guruhga yolgiz bolali oilalarda tarbiyalanuvchi bolalar ham kiradi. Tekshiruvga muhim qoshimcha sifatida bola faoliyatini (rasmlarini, daftarlarini, qiziqadigan narsalarini) tahlil qilish ham kiradi. Psixolog-maslahatchi ana shu olingan ma'lumotlar asosida bola rivojlanishining umumiy darajasiga baho berishi, bola qiyinchiliklarining mohiyatini tavsiflashi, ana shu qiyinchiliklarni keltirib chiqaradigan omillarni aniqlashi va psixologik tuzatish dasturlarini ishlab chiqishi kerak.

Maslahat berish amaliyotida juda kop metodlar mavjud: kuzatish va test metodlari. Psixolog oldida turgan birinchi vazifa bola bilan yaxshi munosabat va ozaro tushunishni ornatishtan iborat. Suhbatni maqsadli ravishda olib borsangiz ijobiy natija beradi.

Ob'ektni organish va baho berish – bunga biz suhbatdoshimizning yuz mimikasi, xatti-harakatlariga qarab uning umumiy emotsional holatini baholaymiz, bizni ijobiy yoki salbiy tan olishini aniqlaymiz. Hamkorlik darajasiga erishish – hamkorlikka asosan ob'ektning sizga va siz kotarayotgan masalaga qiziqishini uygotish yoli bilan erishiladi.

Amaliy muammoni muhokama etish – bu holatda biz kotarilayotgan muammoga ob'ektning munosabatini belgilab olamiz.

Ma'lumotga ega bolish – ob'ektnig suhbat chogidagi xatti - harakatlariga, ovozining tempi, baland- pastligiga chuqur e'tibor bera turib, uning asl fikri munosabatini aniqlash.

Samarali suhbat qilishning muhim jihati bu moslashuvdir. Har qanday insonning fikr yuritish, his-tuygulari va harakatlari ozaro bog'langan boladi.

Miyamizdagi har qanday paytda bolayotgan fikr ma'lum bir emotsional turtkiga, mushaklardagi oziga xos ozgarishlarga, ya'ni jismoniy harakatlarga olib keladi.

Jismoniy harakatlar ma'lum bir emotsional ozgarishlarga va fikr paydo bolishga sabab boladi.

Suhbatdoshni his qilish, fikrlarini tushunish uchun eng avvalo biz uning xattiharakatlariga, mimikasiga moslashishimiz kerak. Pedagog psixolog, vrach, huquqshunos va istalgan boshqalarning proffesional mahorati oz ovozi uning tebranish ohangini boshqara olish qobiliyatiga bogliq boladi. Ovoz ham suhbatdoshingizni ongiga kirishga imkon beruvchi muhim vositadir.

Ovozning eshitiishi tananing holatiga bogliq va oyoq mushaklari, tovonlar joylashishi bunda muhim rol oynaydi.

-Ovoz jalb qilishi, ishontirishi, madh etishi, uxlatishi mumkin.

-Ovoz odamni uzoqlashtirishi, zoriqtirishi, toxtatishi va falaj qilib qoyishi mumkin.

-Oz nutqingizda artistlik va sun'iylikdan qochib, samimiy bolishga harakat qiling.

Har kuni ovozingizni tebranuvchan, tinch, ishonchli, iliq, gamxor, ma'noli bolishi uchun mashq qiling. Ovozingizda mavjud ishonchsizlik, qopollik, qorqoqlik, qaltirash, nafrat va qasos ohangidan saqlaning. Shaxslararo muloqotda savol berish katta orin tutadi. Shu bilan suhbatdoshlar bir-birlarini chuqurroq anglaydilar. Savol berayotgan shaxs savol yordamida kerakli ma'lumotni aniqlashtiradi. Savol berish suhbatning asosiy qismi hisoblanadi. Savol berish ham san'atdir, uni mashaqqatli san'at sirlarini organgandek o`rganish, bilish talab etiladi. Qollanmani, unga ajratilgan vaqtni ozgartirish mumkin emas. Barcha tekshiruvchilarga topshiriqlar bir xilda korsatilishi, xatto qollanma ham bir ohangda aytishni talab qiladi. Savollarni bir necha marta qaytarmaslik kerak.

Testni bajarayotgan vaqtida bolaga orgatish, tanqid qilish, xatto maqtash ham mumkin emas. Tanqid bolani chalgitadi va ranjitadi, kopincha bolaning topshiriqqa bolgan qiziqishini pasaytiradi. Tanbeh, bolaning keyingi testlariga bolgan munosabatini kuchli ozgartirishi mumkin, bolaning diqqati, qiziqishi yo`qoladi. Psixologik maslahat chogida test metodini otkazish qoidalarini qarab chiqamiz. Psixodiagnostika bu masalaga katta ahamiyat beradi, chunki tekshiriluvchi harakatlarining natijasi testni otkazish qoidalariga toliq amal qilishga bogliq. Koppina metodlar yordamida tekshiruvning bir necha majburiy qoidalari ishlab chiqilgan. Qollanmani, unga ajratilgan vaqtni ozgartirish mumkin emas. Barcha tekshiruvchilarga topshiriqlar bir xilda korsatilishi, xatto qollanma ham bir ohangda aytishni talab qiladi. Savollarni bir necha marta qaytarmaslik kerak.

Psixodiagnostika—psixologik xizmat vazifalaridan biri sifatida Psixologik ishlar majmuasi oquvchilarni maktab, kollej va litseylarda oqitish davomida psixologik-pedagogik jihatdan chuqurroq organishga yonaltirilgan bolib, ularning individual xususiyatlarini, ta'lim va tarbiyasidagi nuqsonlarning sababini aniqlashga moljallangandir. Diagnostik ishlar guruhliy yoki yakka tartibda (individual tarzda) otkaziladi.

Bu asnoda amaliy psixolog quyidagi yaqqol vazifalarni bajaradi:

-yosh davr taraqqiyotining muayyan mezonlariga muvofiqligini aniqlash maqsadida psixolog bolalar, oquvchilar, maxsus maktab va bilim yurti tinglovchilarini, oliy oquv yurti talabalarini psixologik tekshiruvdan otkazib, ularning kamolot darajalarini belgilash; oqituvchilarning kasbiy yaroqliligi va layoqatini diagnostika qiladi, ularning shaxs xislatlari, irodaviy sifatleri, his-tuyg ulari, oz-ozini boshqarish imkoniyati, intellektual (aqliy) darajasi va pedagogik qobiliyatini tekshirish;

-psixolog oquvchilar va talabalarning psixologik xususiyatlari, ularning qiziqish, mayl, ilk iqtidorligi kabilarni organadi, ularga yakkahol (individual) munosabat va yondashishni yolga qoyadi, mutaxassis va yetuk shaxs sifatida shakllanishiga muayyan yordam korsatadi, trening (maxsus mashq) otkazish;

-maktabgacha yoshdagi bolalar, oquvchilar, kasb-hunar kolleji oquvchilari, oliy oquv yurti talabalarida uchraydigan oquv malakalari va konikmalarini egallashdagi nuqsonlar, xulq-atvordagi kamchiliklar, aqliy taraqqiyot va shaxs fazilatlaridagi buzilishlar sabablarini diagnostika qilish;

-bolalarning voyaga etgan odamlar va oz teshdoshlari bilan muomalasi xususiyatini tekshirish, ularning etnoqiyofasi va etnomadaniyati xususiyatini hisobga olgan holda psixofiziologik metodikalarni muayyan sharoitga moslashtirish;

-boshqa sohaning mutaxassislari bilan birgalikda ruhiy rivojlanishdagi nuqsonlar xilma-xilligini hisobga olib, tabaqalashgan, differentsial diagnostikani amalga oshirish. Amaliyotchi psixologga oquvchilar ham kattalar va tengdoshlari bilan ozaro munosabatni yaxshilash masalalari, oz-ozini tarbiyalash, kasbiy va shaxsiy oz ozini bilish, aqliy mehnat va xulq-atvor madaniyati va boshqa muammolar boyicha murojaat qiladilar.

Psixolog o`quvchilar bilan bevosita aloqada ularda vujudga kelgan muammolarni hal qiladilar. Bu togridan-togri maslahat berish deb ataladi. Ba'zan oquvchilarga va ota-onalarga oqituvchilarning u yoki bu muammolari boyicha maslahat beradi, bu bavirusita maslahat berishdir, bunda ma'lum qoidalarga amal qilishga togrida keladi. Maslahat berish markazida har doim psixolog va maslahat berilayotgan shaxsning ozaro ta'sir jarayoni, ular orasida ishonchli ozaro munosabatni ornatish yotadi. Bunda psixolog – maslahat beruvchi; oqituvchi, otaona – maslahat beriluvchi; oquvchi – mijoz roliga bo`ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Z. Nishonova Psixologik xizmat. Toshkent-2013
2. F. Qodirova Maktabgacha pedagogika Toshkent 2019
3. M. Norbosheva Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi Termiz- 2019
4. A.Bobokeldiyeva Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik xizmat ko'rsatish Termiz 2022